

Thor Pedersens tale på Uddannelseskongressen

Taler

Thor Pedersen
Finansminister

Dato

4. december 2003

Tak for invitationen til denne konference. Det er jo altid et interessant spørgsmål om vi får noget for pengene - i hvert fald når man har et ansvar for en pengekasse! Videnskabsministeren har allerede været inde på et meget væsentligt samfundsøkonomisk aspekt nemlig, at uddannelse er vejen til vækst og velfærd. Det Økonomiske Råd har i sin nye rapport fremlagt beregninger, der klart viser, at der både for den enkelte og for samfundet er et positivt afkast af uddannelse. Vi er altså på rette vej, når vi satser så meget på uddannelse i Danmark. Rådets beregninger giver dog ikke svar på, om vi befinder os i en optimal situation, både hvad angår indretningen og effektiviteten af uddannelsessystemet, og hvad angår de samlede investeringer i uddannelse. Selvom der er et positivt afkast af det nuværende niveau for investeringerne i uddannelse, kan vi jo godt være fremme ved den grænse, hvor der vil være et faldende afkast af yderligere investeringer. For eksempel nævner Rådet, at Danmark har de højeste udgifter pr. elev i folkeskolen, uden at vi opnår de bedste resultater. Det er derfor relevant at rejse spørgsmålet, om vi får nok for pengene? Eller om vi ved at gøre det bedre kan få mere ud af de menneskelige og økonomiske ressourcer, som vi allerede i dag investerer i vores uddannelser? Man skal være meget varsom med at konkludere, at længere uddannelser vil føre til øget samfundsøkonomisk afkast. Længere uddannelser indebærer både direkte merudgifter til undervisning og indirekte omkostninger som følge af, at den efterfølgende erhvervsaktive periode bliver kortere - ja evighedsstudenter går måske direkte over på folkepension. Man skal nok også være varsom med at foreslå store stigninger i optaget på de videregående uddannelser som den bedste vej til øget vækst. Af to grunde: For det første kan det marginale afkast vise sig at være mindre end det gennemsnitlige afkast, som Rådet har beregnet. Gevinsten bliver altså ikke så stor som forventet. For det andet vil det fjerne opmærksomheden fra de oplagte muligheder for at øge det samfundsøkonomiske afkast, der kan fås ved at reducere frafaldet fra

uddannelserne og ved at forlænge den erhvervsaktive periode, hvor uddannelserne bruges. Det kan være interessant at se på, hvordan Danmark ligger placeret i forhold til de øvrige OECD-lande med hensyn til videregående uddannelser. Uddanner vi lige så stor en andel af befolkningen på universitetsniveau, som de andre lande gør? Som vi kan se (figur 1), er Danmark med i gruppen af lande, hvor en stor andel af befolkningen har en videregående uddannelse. Sammenligningen er foretaget for aldersgruppen af 35-44-årige, fordi mange videregående uddannelser afsluttes i en forholdsvis sen alder i Danmark. Det er klart, at Danmark vil kunne få en bedre placering i forhold til de andre lande, hvis flere påbegynder en videregående uddannelse og vel at mærke også afslutter den. Men hvad der måske er mindre åbenlyst, er, at vi godt kan forbedre vores placering uden at optage en større andel af befolkningen på de videregående uddannelser. Vi skal blot sørge for, at flere af de studerende, der bliver optaget, også gør deres uddannelse færdig. Hvis vi ser på færdiggørelsen, er det umiddelbare indtryk, at for få gennemfører uddannelserne, og for mange falder fra under vejs (figur 2):

- På bacheloruddannelserne falder 44 pct. fra
- På de udelte kandidatuddannelserne falder 28 pct. fra
- På overbygningsuddannelserne falder 37 pct. fra.

Studieskiftere inden for hver af grupperne er ikke talt som frafald. Med så store frafaldsprocenter er det klart, at der er meget at vinde ved at begrænse frafaldet og øge fuldførelsen. I stedet for at satse på at uddanne flere ved at øge optaget af studerende, kan det samfundsøkonomisk være en bedre løsning at få nedbragt frafaldet blandt de allerede optagne. Det er særlig vigtigt at være opmærksom på dette forhold i perioder med relativt små årgange i universitetsalderen, fordi der også er brug for de unge andre steder i samfundet. Nu er det heldigvis ikke alle de frafaldne, der aldrig får gennemført en uddannelse. På bacheloruddannelserne er det ca. 20 pct. ud af de frafaldne, det går så galt for, mens resten i varierende omfang fuldfører en uddannelse (figur 4). For studerende, der falder fra kandidatuddannelserne er det langt over halvdelen, der ikke fuldfører en anden uddannelse i stedet for. Det store frafald fra uddannelserne medfører samfundsøkonomisk et tab og direkte udgifter til uddannelsesforløb, der ikke fuldføres. De afbrudte uddannelsesforløb er med til at udskyde det tidspunkt, hvor de unge træder ind på arbejdsmarkedet med den uddannelse, som de fuldfører. Det afkorter den erhvervsaktive periode og formindsker det samfundsøkonomiske afkast. De unges valg af uddannelse er også af væsentlig betydning for det samfundsøkonomiske afkast. Som beregningerne i DØR's rapport viser, giver de humanistiske uddannelser et mindre samfundsøkonomisk afkast end de øvrige videregående uddannelser. Set fra et

Samfundsøkonomiske synspunkt, vil der således kunne opnås en ved at færre vælger en humanistisk uddannelse og flere vælger en samfundsvidenskabelig, teknisk eller naturvidenskabelig uddannelse. I de sidste par dage har ~ kunnet høre og læse en del om den store ledighed blandt humanistiske akademikere og de problemer, der følger med, når der ikke er nogen udsigt til at finde et arbejde inden for sit uddannelsesfelt. Blandt andet fra TV2 nyhederne, hvor det oplyses, at 1.056 humanister blev uddannet i 1993, mens tallet i 2002 er steget til 2.536 og at 2/3 af de nyuddannede humanister står uden job. Det er et rigtigt princip med frit studievalg, men modsat må ~fjan også forholde sig til problemet, hvis det er indlysende, at man uddanner til ledighed. Det vil ikke alene have konsekvenser for den enkelte, men også for samfundet som helhed. Det er derfor vigtigt med en solid og ærlig studievejledning med oplysning om beskæftigelsesmuligheder. I et samfundsøkonomisk perspektiv må ~n selvfølgelig også se nærmere på udgifterne til undervisningen. De årlige danske udgifter pr. studerende er blandt de højeste i OECD (figur 5). I denne internationale sammenligning har det ikke været muligt at udskille udgifterne til universiteternes basisforskning. Især USA, hvor der er en betydelig privat medfinansiering af universitetsuddannelserne, ligger højt. Udgifter til uddannelsesstøtte er ikke med i denne figur. Selvom det er vanskeligt at foretage en international sammenligning af udgifterne til uddannelsesstøtte, fordi støtteordningerne er meget forskellige i de enkelte lande, viser tal fra OECD dog klart, at de danske udgifter til uddannelsesstøtte er de højeste i verden, målt i pct. af BNP (figur 6). På trods af den høje uddannelsesstøtte bliver de danske studerende alligevel sent færdige med deres uddannelse, hvilket fører til en relativt sen entre på arbejdsmarkedet som færdiguddannede. Og dermed er vi fremme ved hovedproblemet for samfundsøkonomien: De højtuddannede har en forholdsvis kort erhvervsaktiv periode, hvor de bruger deres videregående uddannelse. Gennemsnitsalderen er omkring 28 år for en nyuddannet kandidat (figur 7). Tendensen til stigning i gennemsnitsalderen synes at være brudt, men der er ikke sket noget markant fald endnu. Vi har altså fortsat en relativt høj alder for de nyuddannedes entre på arbejdsmarkedet. Samtidig er der en risiko for en stadig tidligere afgangsalder fra arbejdsmarkedet - også for de højt uddannede. I dag er den gennemsnitlige afgangsalder fra arbejdsmarkedet på ca. 65 år for akademikere. Lænden af den erhvervsaktive alder med høj uddannelse er således klemt fra begge sider. I øjeblikket er den klemt sammen til 37 år. Det vil sige, at den lange uddannelse, som ~ investeret i, bliver brugt i mindre end halvdelen af de uddannedes levetid, der er på omkring 80 år. Den relativt korte tilbagebetalingsperiode er meget kritisk for det samfundsøkonomiske afkast af

uddannelserne. Det kan illustreres med et lille eksempel med to forskellige forløb (figur 8). I det ene forløb, at de nyuddannedes kandidatalder stiger til 30 år i gennemsnit. Samtidig antages det, at alderen for tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet falder til 62 år. Det giver en erhvervsaktiv periode på 32 år. Altså et fald på 5 år i forhold til den nuværende erhvervsaktive periode på 37 år i gennemsnit. I det andet forløb antages det, at kandidaterne bliver færdiguddannede allerede som 25-årige, og at de bliver på arbejdsmarkedet, indtil de er 65 år. Det giver en erhvervsaktiv periode på 40 år, hvilket er 3 år mere end nu. I et samfundsøkonomisk perspektiv er det yderst kritisk, om de nyuddannede kandidater er i beskæftigelse i 32 år eller i 40 år med deres uddannelse. For samfundet er indtjeningsperioden for investeringen i uddannelsen 25 pct. større i alternativet med den lange erhvervsaktive periode end i alternativet med den korte erhvervsaktive periode. Der kan en betydelig forbedring af det samfundsøkonomiske afkast af uddannelse ved, at de højtuddannede har en lang erhvervskarriere. Det har været min hensigt at pege på, at der findes et betydeligt potentiale for at øge det samfundsøkonomiske afkast af uddannelse uden at anvende flere ressourcer:- For det første kan vi begrænse frafaldet fra uddannelserne.- For det andet kan vi sørge for, at de unge kommer hurtigere og tidligere igennem uddannelsessystemet.- For det tredje kan vi sigte mod, at de højtuddannede får en lang erhvervsaktiv karriere.

Kilde

Ukendt

Tags

Debattale, Venstre

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/universitetsuddannelser-i-et-samfundsøkonomisk-perspektiv>